

1.2450E+01

2024年5月16日 星期一

Journal of Management Inquiry
20(6) 789-803
© The Author(s) 2011
Reprints and permissions:
sagepub.com/journalsPermissions.nav

00000000

1. בראשית, גח, לך לך, ויצא, שמות, וארא, בשלח, משפטים, תרומה, ויקרא, אחרי מות, קדושים, בהר. נשא, פינחס, עקב, וזאת הברכה.
2. מקץ, חוקת ומסות.

הסימנים הללו הם כפי שנרפסו בפעם הראשונה (במהדורה השניה של ה"מקראות גרולות" שנרפסה בוונציה בשנים רפ"ה-רפ"ו) והועתקו ממהדורה למהדורה עם שינויים מסויימים.³

גם בהרבה כתבי יד של התורה מתקופות שונות נרשמו סימנים כאלה. חלק מהסימנים והים לסימנים שב"מקראות גרולות" וחלק מהם שונים, ואף בין כ"י אחד למשנהו ישנם שינויים.⁴ כמו כן נרשמו סימנים ב"ספר החילופים" מאת מישאל בן עוזיאל שנכתב לפני כאלף שנה⁵ ובחלקו השני של ספר "קרית ספר" מאת רבינו מנחם בן שלמה המאירי שנכתב לפני כשבע מאות שנה.⁶

מקורם של הסימנים ברשימות של בעלי המסורה כמו שכתב רב נטרונאי גאון:⁷ "חכמי סבריא מיוזיא"⁸ אחר חתימת התלמוד ספרו ומנו תיבות פסוקים ופרשות שבכל כ"ד ספרים ומסרו לנו סימנים", ובספר "מסורת המסורת" כתב:⁹ "אך המעשה אשר עשו בעלי המסורת הוא שהשתדלו בכל מאמצי כוחם ולא נחו ולא שקטו עד שמנו כל הפסוקים והתיבות והאותיות מכל ספר וספר וכו', וכן מנו מספר לפסוקים לתיבות ולאותיות שבכל פרשה ופרשה שבתורה ונתנו בהם סימנים".

אופיים של הסימנים בחומשים הנרפסים נחלק לשנים¹⁰: 1. שמות אנשים מן התנ"ך. כמעט בכל פרשה¹¹ ניתן סימן למספר הפסוקים שבה – שם אדם מן התנ"ך

3. ואלו הם: לפרשות: תולדות והאוינו אין במהדורה זו ציון מספר הפסוקים וסימנם ובמהדורות הנפוצות יש; הסימן למספר הפסוקים בפרשות: ויחי, ויקרא ואמור במהדורות הנפוצות שונה מן הסימן שבמהדורה הנזכרת; לפרשות: קרח, חוקת, בלק, ואתחנן ועקב נרשם במהדורה הנזכרת גם מניין התיבות ובמהדורות הנפוצות הושמט.

4. ראה אהרן ארגו, "הסימנים של מנייני הפסוקים שבפרשות התורה", ספר היוכל לברויאר, עמ' 157-171. ארגו חקר ביסודיות את השתלשלות נתינת הסימנים במשך הדורות למן "ספר החילופים" ועד ימינו.

5. יצא לאור ע"פ מקורות שונים ע"י אליעזר ליפשיץ בתוך: TEXTUS כרך שני, ירושלים תשכ"ב, ובפני עצמו, שם, תשכ"ה. וראה ארגו שם שספר זה הוא כפי הנראה הערות הראשונה להופעת הסימנים.

6. נרפס לראשונה באומיר תרמ"א.

7. מובא בספר "מסורת התורה והנביאים" (מאת הרב פסח פינפער, וילנא תרס"ו) עמ' 13.

8. כינוי לסבריה. ראה א. דותן, ספר "דקדוקי הסעמים", ירושלים תשכ"ז, עמ' 149.

9. לר' אליהו בחור, הקדמה שלישית, (מהדור' וולצבאך תקל"א יב, א).

10. יוצאים מן הכלל הסימנים הבאים שאינם לא שם ולא מלה מאותה פרשה: פה אל פה (ויחי); יקב (מסות); איק (עקב); אלי (וואת הברכה). הראשון הוספה מאוחרת, והיתר מופיעים למן הפעם הראשונה.

11. פרס לאלה: תולדות (שנשמט בפעם הראשונה והושלם במהדורות מאוחרות במלה מן הפרשה), ויחי (היה בפעם הראשונה ונשמט מאוחר יותר), וכן: צו, כי תבוא ונצבים שכבר בפעם הראשונה לא ניתן להם שם לסימו.

שערך אותיותיו כמספר הפסוקים, וכאלה הם הסימנים הנזכרים לעיל כמלים חסרי משמעות לכאורה; 2. מלים מאותה פרשה. סימנים כאלה ניתנו לתשע עשרה פרשות¹². מעיון במקורות קדומים נראה שהשיטה המקובלת היתה שמות של אנשים. כך כתב בפירוש רב נטרונאי הנ"ל: "ומסרו לנו סימנים שם אדם שהוא בגימטריא", וכן ב"ספר החילופים" הנ"ל¹³: "ואעשה לכל פרשה ופרשה שם איש ידוע", ועור שם בהמשך: "ונתחיל במניין כל פרשה ופרשה ונשים לפסוקי כל פרשה שם איש שישמר בו המניין ולא תשגה בו". גם המאירי בסוף כל פרשה כתב: "וסימן להם בשם אדם" וכו', ובספר "מסורת המסורת" הנ"ל: "וכן מנו מספר לפסוקים לתיבות ולאותיות שבכל פרשה שבתורה ונתנו בהם סימנים, כמו: בראשית פסוקי קמ"ו סימן אמציה, וכן בכל פרשה נתנו שם אדם לסימן".

גם מעיון בכתבי היד נראה שזו היתה השיטה הנקוטה בדרך כלל. ואולם באחד מכתבי היד¹⁴ שבדקתי שנכתב בתחילת האלף השישי¹⁵ לא נרשמו שמות אנשים¹⁶ אלא מלים הקשורות לפרשה, בדרך כלל לסופה. חלק מהמלים ערכן המספרי מתאים בדיוק למספר הפסוקים בפרשה, אך כאשר לא נמצאו בפרשה מלים כאלה היה צורך לעוות מלים או להוסיף להן אותיות שונות וכך נוצרו סימנים מוזרים¹⁷. לא ידוע מי מחברם של סימנים אלה, ונראה שלא היה נמנה על חכמי המסורה.

השוואת הסימנים שב"מקראות גדולות" עם הסימנים הללו מצביעה על רמיון רב. כמעט כל הסימנים שב"מקראות גדולות" שאופיים הוא מלה מאותה פרשה נמצאים בכ"י הנ"ל¹⁸. נראה שלפני המהדיר של ה"מקראות גדולות" היה בנוסף לכתבי יד שהסימנים בו הם שמות אנשים גם כתב היד הנ"ל או דומה לו, והוא העתיק ממנו את הסימנים שמצאו חן בעיניו¹⁹.

ברשימה דלהלן יובאו הירשומים כפי שהם בכמה מקורות עיקריים. יצויין כי מרבית השמות רשומים בהרבה כ"י של התנ"ך וכמו כן יש בכתבי היד סימנים נוספים, אך אי אפשר לפורטם כי רבים הם.

12. ואלו הן: נח, לך לך, תולדות, ויצא, מקץ, שמות, וארא, בשלח, תרומה, צו, אחרי, בהר, נשא, חוקת, פינחס, מסות, מסעי, כי תבוא, נצבים.
13. לפי התרגום העברי שהובא ב"מחברת התיגאן" (ירושלים תשכ"א, עמ' קיא).
14. תנ"ך כ"י פריס 2.
15. כתיבתו נסתיימה לפי הקולופון ביום כ"ד באלול ה' אלפים מ"ו.
16. למעט שמות אחדים שמקורם באותה פרשה, כמו: עמינרב (פר' נשא), ליחצאל (פר' פינחס) ומחלה (פר' מסעי).
17. כמו למשל: מהיטבאל אבמהב, יאהלום, האמאאבים.
18. פרס לסימן בפרשות: נח, פינחס ומסות.
19. ראה להלן הע' 81.

ספר בראשית

בראשית

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קמ"ז. נגר המניין שם: **אמצית** (מ"ב יב, כב).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קמ"ז. סימן להם בשם ארם: **אמצית** או **יחזקיהו** (שם כ, י).
תנ"ך כ"י פריס 2 — חסר.
מקראות גדולות וונציה רפ"ח — קמ"ז. **אמצית** (שם אדם) סימן. **יחזקיהו** (שם אדם) סימן.

נח

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קנ"ג. נגר המניין שם: **בצלאל** (שמות לא, ב).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קנ"ג. סימן להם בשם ארם: **בצלאל** או **חלקית** (מ"ב כב, ח).
תנ"ך כ"י פריס 2 — **מלכת אבי לוט** (ע"פ מלים מסוף הפרשה: "אבי מלכה" — יא, כט; "לוט" — שם לא).
מק"ג וונציה רפ"ח — קנ"ג. **בצלאל** (שם אדם) סימן. **אבי יסכה לוט** (מלים מסוף הפרשה: "אבי יסכה" — יא, כט; לוט — שם לא) סימן.

לך לך

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קכ"ו. נגר המניין שם: **מְכַנְדְּבִי** (עזרא י, מ²⁰).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קכ"ו. סימן להם בשם ארם: **מְכַנְדְּבִי**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **נְמָלוֹ** (מלה מסוף הפרשה).
מק"ג וונציה רפ"ח — קכ"ו. **נְמָלוֹ** (מלה מסוף הפרשה כבכ"י פריס) סימן. מכנרב²¹
(צ"ל: מְכַנְדְּבִי, שם אדם) סימן.

וירא

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קמ"ז. נגר המניין שם: **כונניתו**²² (רברי הימים ב לא, יב²³).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קמ"ז. סימן להם בשם ארם: **אמנון** (ש"ב ג, ב) או **כונניתו**.

20. ראה מנתת שי שם שיש נוסחאות: מכנרבי, אך בספרים מדוייקים: מכנרבי, וראיה גדולה לדבר שהרי היא סימן לפסוקי לך לך שהם קכ"ו.
 21. ברפר מאחרים תיקנו: מכנרבי, וזה וזה שיבוש.
 22. ע"פ הכתיב. הקרי: כנניהו.
 23. ב"מחברת התיגאן" (הג'ל בהע' 13): מניין הפסוקים: קמ"ז, נגר המניין: יחזקיהו (מ"ב כ, י). וצ"ע שזה סותר לסיכום הכללי של ספר בראשית.

תנ"ך כ"י פריס 2 – חסר.

מק"ג וונציה רפ"ח – קמ"ו. אמנון (שם אדם) סימן.

חיי שרה

ספר החילופים – מניין הפסוקים: ק"ה. נגר המניין שם: יחידע (ש"ב ח, יח).
מאירי – מספר הפסוקים שבה: ק"ה. סימן להם בשם אדם: מלפ"ח (ירמיה כא, א) או יחידע.

תנ"ך כ"י פריס 2 – ואדבאל ודומה (שתי מלים מן הפרשה: "וארבאל" – כה, יג; "ורומה" – שם יר).

מק"ג וונציה רפ"ח – ק"ה. יחידע (שם אדם) סימן.

תולדות

ספר החילופים – מניין הפסוקים: ק"ו. נגר המניין שם: יחללאל (דה"א ד, טז).
מאירי – מספר הפסוקים שבה: ק"ו. סימן להם בשם אדם: יחללאל.
תנ"ך כ"י פריס 2 – לבן אחיה (שתי מלים מן הפרשה בתוספת ה"א – כח, ב).
מק"ג וונציה רפ"ח – חסר.

חמישה חומשי תורה אמשטרדם ת"מ²⁴ ועור²⁵ – ק"ז. עלו (מלה מן הפרשה – כז, מ) סימן.

חמישה חומשי תורה אמשטרדם תצ"ח²⁶ ועור²⁷ – ק"ז. ויבא לו יין (שתי מלים מן הפרשה – כז, כה) סימן.

ויצא

ספר החילופים – מניין הפסוקים: קמ"ח. נגר המניין שם: חלקי (נחמיה יב, טו).
מאירי – מספר הפסוקים שבה: קמ"ח. סימן להם בשם אדם: חלקי.
תנ"ך כ"י פריס 2 – חסר.

מק"ג וונציה רפ"ח – קמ"ח. חלקי (שם אדם) סימן. מתנים (מלה אחרונה בפרשה) סימן.

וישלח

ספר החילופים – מניין הפסוקים: קנ"ד²⁸. נגר המניין שם: אביאסף (שמות ו, כד)²⁹.
מאירי – מספר הפסוקים שבה: קנ"ד. סימן להם בשם אדם: אביאסף.

24. מבין עשרות החומשים וספרי התנ"ך שברקתי נמצא סימן זה לראשונה במהדורה זו, ואינו משל חכמי המסורה.

25. וכ"ה ברוב החומשים הנפוצים.

26. כנ"ל בהע' הקודמת.

27. וכ"ה במהדורת ה"מקראות גדולות" הנפוצה.

28. כן הוא לפי הטעם התחתון בפסוק "ויהי בשכון ישראל" (לה, כב) שלפיו המלים "ויהיו בני יעקב

תנ"ך כ"י פריס 2 — מחיטבאל אבמזחב (ע"פ מלים מסוף הפרשה: "מהיטבאל בת מסרד בת מי זהב" — לו, לט).

מק"ג וונציה רפ"ח — קנ"ר. קליקח (שם אדם — עזרא י, כג³⁰) סימן.

וישב

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קי"ב. נגד המניין שם: **גָּעִי** (במדרב לר, כב).

מאירי — מספר הפסוקים שבה: קי"ב. סימן להם בשם אדם: **גָּעִי**.

תנ"ך כ"י פריס 2 — כוס בידי (ע"פ מלים מסוף הפרשה: "וכוס פרעה בירי" — מ, יא).

מק"ג וונציה רפ"ח — קי"ב. גָּעִי³¹ (שם מקום — בראשית לב, כג) סימן.

מקץ

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קמ"ז. נגד המניין שם: **יחזקיתו** (מ"ב כ, י).

מאירי — מספר הפסוקים שבה: קמ"ז. סימן להם בשם אדם: **יחזקיתו** או **אמצית** (שם יב, כב).

תנ"ך כ"י פריס 2 — יחיה לי עבד (מלים מסוף הפרשה).

מק"ג וונציה רפ"ח — קמ"ז. יחזקיתו (שם אדם) סימן. **אמצית** (שם אדם) סימן. **יחיה לי עבד** (מלים מסוף הפרשה כבכ"י פריס) סימן. ותיבות³²: אלפיים כ"ה³³.

ויגש

ספר החילופים — מניין הפסוקים: ק"ו. נגד המניין שם: **יחללאל** (דה"א ד, טז).

שנים עשר" הם פסוק בפני עצמו (ולפי זה אין שם כלל פיסקא באמצע פסוק, וזו הסיבה שהמאירי לא ציין זאת כמו שציין בפרשות דברים ופינחס). לפי החלוקה המקובלת של הפסוקים בחומש עצמו "ויהי בשכון ישראל" ו"זיהיו בני יעקב" הם פסוק אחר ע"פ הטעם העליון ולפי זה ישנם רק קנ"ג פסוקים. ראה ספר "הכתב והקבלה" סוף דברים שביאר כך, והוסיף שאין לומר שגם לפי הטעם העליון יש קנ"ד פסוקים מפני הפיסקא שבאמצע הפסוק הנוכח שהרי גם בפרשת פינחס יש פיסקא באמצע פסוק ולא מנאוהו כשני פסוקים. וראה גם ירחון "אור תורה" חוברת קיג (תמוז תשל"ו) עמ' סא-סב ובספר "כתר ארם צובה והנוסח המקובל של המקרא" (ירושלים תשל"ו) עמ' 289-292.

29. נ"א (מובאת בהערות ל"ספר החילופים" הנ"ל בהע' 5): **עָדְלָמִי** (בראשית לח, א). ב"מחברת התיגאן" (הנ"ל בהע' 13): קליטה (עזרא י, כג).

30. כנוסחת הספרים שהביא במנחת שי שם. לפנינו: קליטא, אך זה אינו תואם למספר הפסוקים.

31. אפשר שהוא שיבוש מ"בקי" כמו שהוא ב"ספר החילופים" ובמאירי, וכפי שהוא להלן בפר' מסות.

32. ראה ספר "בני יששכר" לחנוכה מאמר י"ג שכתב שלפיכך רשם כאן בעל המסורה את מניין התיבות בניגוד לשאר הפרשות משום שיש בו רמז לחנוכה שחל בדרך כלל בפר' מקץ, כי 'אלפיים' הוא שמונה פעמים 'נר', וכ"ה הוא רמז לכ"ה בכסלו.

33. לפנינו מספר המלים: אלפיים וכ"ב.

מאירי — מספר הפסוקים שבה: ק"ו. סימן להם בשם אדם: **יחלאל**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **ללבדם** (מלה מסוף הפרשה בתוספת למ"ד: "רק ארמת הכהנים לברם" — מז, כו).
מק"ג וונציה רפ"ח — ק"ו. יהלאל (צ"ל: **יחלאל**³⁴, שם אדם) סימן.

ויחי

ספר החילופים — מניין הפסוקים: פ"ה. נגד המניין שם: **ימלח** (מ"א כב, ח).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: פ"ה. סימן להם בשם אדם: **ימלח**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **יחנטו**³⁵ (מלה מסוף הפרשה בהשמטת וא"ו).
מק"ג וונציה רפ"ח — פ"ה. **ימלח** (שם אדם) סימן³⁶.
חמישה חומשי תורה אמשטרדם ת"מ³⁷ **ועוד** — פ"ה. **פה אל פה** (כמדבר יב, ח) סימן.

ספר שמות

שמות

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קכ"ד. נגד המניין שם: **מעזי** (עזרא י, לר)³⁸.
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קכ"ד. סימן להם בשם אדם: **מעזי**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — חסר.
מק"ג וונציה רפ"ח — קכ"ד. **ויקח** (מלה מן הפרשה — ב, א; ד, כ) סימן. **מעזי** (שם אדם) סימן.

וארא

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קכ"א. נגד המניין שם: **יעיאל** (עזרא ח, יג; י, מג).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קכ"א. סימן להם בשם אדם: **יעיאל**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **גיבעול** (מלה מסוף הפרשה בכתוב מלא — ט, לא).
מק"ג וונציה רפ"ח — קכ"א. **גיבעול** (מלה מסוף הפרשה בכ"י פריס) סימן. **יעיאל** (שם אדם) סימן.

34. וכן תוקן במהדורות מאוחרות.

35. לפי זה מספר הפסוקים: פ"ג. וצ"ע.

36. הסימן מופיע במהדורה זו ובעוד מספר מהדורות (למשל: אמשטרדם תל"א, תל"ג ועוד) אחרי הרישומים לספר בראשית. במהדורות ה"מקראות גדולות" הבאה (וונציה ש"ז) לא הבינו כנראה משמעותו של סימן זה ומחקהו, ולפיכך בהרבה מהדורות אין שום סימן לפר' זו.

37. מבין עשרות החומשים וספרי התנ"ך שבדקתי נמצא סימן זה לראשונה במהדורה זו, והוא שונה באופיו מכל הסימנים, לא שם ולא מלה מן הפרשה. הוא גם לא נמצא במקורות קדומים ובודאי אינו משל חכמי המסורה.

38. נ"א (מובאת בהערות ל"ספר החילופים" הנ"ל בהע' 5): ענר, וצ"ע פשרו.

ספר החילופים — מניין הפסוקים: ק"ו. נגד המניין שם: **יחללאל** (דה"א ד, טז).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: ק"ז. סימן להם בשם אדם: **יחללאל**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **יאמימה** (מלה מסוף הפרשה בתוספת אל"ף: "מימים ימימה" — יג, י)
מק"ג וונציה רפ"ח — ק"ה³⁹. **ימנה** (שם אדם — בראשית מז, יז) סימן.

בשלח

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קט"ז. נגד המניין שם: **סנאה** (או: **סנאח** — עזרא ב, לה. או: **סנאח** — דה"א ט, ז⁴⁰).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קט"ז. סימן להם בשם אדם: **סנאה**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **יד אמונה** (ע"פ מלים מסוף הפרשה: "זיהי ידיו אמונה" — יז, יב).
מק"ג וונציה רפ"ח — קט"ז. **יד אמונה** (ע"פ מלים מסוף הפרשה כבכ"י פריס) סימן.
סנאה (שם אדם) סימן.

יתרו

ספר החילופים — מניין הפסוקים: ע"ב⁴¹. נגד המניין שם: **אליאל** (דה"א ה, כד).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: ע"ב. סימן להם בשם אדם: **אליאל**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **גב מזבחי** (מלה מסוף הפרשה — "על מזבחי", בתוספת המלה 'גב' ע"פ יחזקאל מג, יג — "זוה גב המזבח").
מק"ג וונציה רפ"ח — ע"ב. **יונדב** (שם אדם — ש"ב יג, ג) סימן.

³⁹ יחללאל

39. צ"ע כי באמת יש ק"ו פסוקים, וכ"ה לפי הסימנים האחרים. בספר "הנוסריקון, הסימנים והכינויים" עמ' 119 העתיק: "ימנה", ותמה ששם זה לא נמצא ושם מספר הפסוקים 106, ותיקן שצ"ל: ימנו.
 40. וראה גם תענית כו, א: בני סנאה בן בנימין.
 41. כ"ה לפי הטעם העליון שכל דיברה ב"עשרת הדיברות" הוא פסוק בפני עצמו ולפי השיטות שגם שני הדיברות הראשונים הם שני פסוקים נפרדים ולא כפי החלוקה המקובלת לפי הטעם העליון (ראה ר' וולף היירנהיים בחומשו "מאור עיניים" ו"עין הסופר" ו"מורע לבינה" רעדלהיים תקע"ח סוף ספר שמות ובספר "הכתב והקבלה" סוף ספר דברים ובירחון "אור תורה" הג"ל (בהע' 28) עמ' סב ובספר "כתר אדם צובה והנוסח המקובל של המקרא" הג"ל (בהע' הג"ל) עמ' 60), או שהפסוק "לא תחמוד" שמחולק לשתי פרשות נחשב כשני פסוקים (ראה חומש "העמק דבר" בסוף פר' יתרו) וא"כ ב"עשרת הדיברות" עשרה פסוקים. לפי הטעם התחתון יש ב"עשרת הדיברות" 12 פסוקים (כמו שיוצא לפי מרבית רישומי המסורה בסיכום הכללי לספר שמות, ראה להלן הע' 104) וסכום פסוקי הפרשה: ע"ד, או 13 (כפי שהוא לפי החלוקה המקובלת של הפסוקים בחומש עצמו) וסכום פסוקי הפרשה: ע"ה. והשווה להלן פר' ואתחנן.

משפטים

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קי"ח. נגד המניין שם: עזיאל (שמות ו, יח).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קי"ח. סימן להם בשם אדם: עזיאל.
תנ"ך כ"י פריס 2 — בעליו (מלה שנזכרת חמש פעמים בתורה וכולם בפרשתינו — כא, כט; לו, כב, י; יג, יד).
מק"ג וונציה רפ"ח — קי"ח. עזיאל (שם אדם) סימן. חנני (שם אדם — מ"א טז, א) סימן.

תרומה

ספר החילופים — מניין הפסוקים: צ"ו. נגד המניין שם: סלו (נחמיה יב, ז)⁴².
מאירי — מספר הפסוקים שבה: צ"ו. סימן להם בשם אדם: מלון (עזרא י, כט).
תנ"ך כ"י פריס 2 — יעו (מלה מן הפרשה בהשמטת וא"ו החיבור — כז, ג).
מק"ג וונציה רפ"ח — צ"ו. יעו (מלה מן הפרשה כבכ"י פריס) סימן. סלו (שם אדם) סימן.

תצוה

ספר החילופים — מניין הפסוקים: ק"א. נגד המניין שם: מיכאל (במדבר יג, יג)⁴³.
מאירי — מספר הפסוקים שבה: ק"א. סימן להם בשם אדם: מיכאל.
תנ"ך כ"י פריס 2 — אחלאמה בזהב (ע"פ מלים מן הפרשה: "אחלמה" — כח, יט; זהב — פעמים רבות).
מק"ג וונציה רפ"ח — ק"א. מיכאל (שם אדם) סימן.

כי תשא

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קל"ט. נגד המניין שם: חננאל (ירמיה לא, לח)⁴⁴.
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קל"ט. סימן להם בשם אדם: חננאל.
תנ"ך כ"י פריס 2 — (ב)זיו המסות (ע"פ סוף הפרשה: "כי קרן עור פני משה והשיב משה את המסות", ובתרגום אונקלוס: "ארי סגי זיו יקרא דאפי משה").
מק"ג וונציה רפ"ח — קל"ט. חננאל סימן.

42. גר"א (מובאת בהערות ל"ספר החילופים" הג"ל בהע' 5): יפו (שם מקום — יהושע יט, מז).

43. בספר "מגלה עמוקות" (אופן גז) וכן בספר "חנוכת התורה" ביארו ענין הסימן הזה ע"פ המבואר בחר"ל (שמור"ר לב, ג) שמשו רבינו דחה את ביאתו של המלאך מיכאל עד ימי יהושע, נמצא שבמקום שהיה משה לא היתה תקומה למלאך מיכאל, ולכן בפרשת תצוה שלא נזכר בה שמו של משה יש מקום למיכאל להיות, והוא נרמז בה על ידי מספר הפסוקים שהוא כמנין "מיכאל".

44. לפנינו שם הוא שם מקום: "מגדל חננאל". ואולי המגדל קרוי על שם אדם ששמו "חננאל", או שהכוונה לשם אדם שלא מן התנ"ך.

45. ראה הע' הקודמת.

ויקהל

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קכ"ב. נגר המניין שם: **שְׁנוֹאֶת** (נחמיה יא, ט)⁴⁶.
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קכ"ב. סימן להם בשם אדם: **מִקְבְּנִי** (דה"א יב, יג) או **שְׁנוֹאֶת**.

תנ"ך כ"י פריס 2 — **כלי חמזבת** (מלים מן הפרשה — לח, ג).
מק"ג וונציה רפ"ה — קכ"ב. **שְׁנוֹאֶת** (שם אדם) סימן.

פקודי

ספר החילופים — מניין הפסוקים: צ"ב. נגר המניין שם: **עֲזָתָה** (מ"ב טו, יג).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: צ"ב. סימן להם בשם אדם: **עֲזָתָה**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **יאהלום** (מלה מן הפרשה בתוספת אל"ף — לט, יא).
מק"ג וונציה רפ"ה ואילך — חסר⁴⁷.
תנ"ך עם פירוש מלבי"ם — צ"ב. **אצא** סימן⁴⁸.

ספר ויקרא

ויקרא

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קי"א. נגר המניין שם: **דְּעוֹאֶל** (במדבר א, יד).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קי"א. סימן להם בשם אדם: **דְּעוֹאֶל** או **מִלְכָּתו** (ירמיה לח, ו).

תנ"ך כ"י פריס 2 — **עולה** (מלה מן הפרשה בכתוב מלא: "אם עלה קרבנו" — א, ג).
מק"ג וונציה רפ"ה — צ"ו סימן⁴⁹.

חמישה חומשי תורה אמשטרדם תל"א⁵⁰ **ואילך** — קי"א. **דְּעוֹאֶל** (שם אדם) סימן. **ציות**⁵¹ סימן.

46. גר"א (מובאת בהערות ל"ספר החילופים" הנ"ל בהע' 5): מכבני.

47. כמעט בכל החומשים הנרפסים (למעט תנ"ך עם פירוש המלבי"ם) נשמט מנין הפסוקים וסימנו לפרשה זו. יש מיישבים (ראה "שמעתין" שנה י"ח גליון 65-66 עמ' 6 וספר 'תפוחי חיים' (ירושלים תשנ"ד, עמ' קעב) בשם האדמו"ר מגור) שבחומשים ישנים היה כתוב: "פרשת פקודי בלי כל סימן", והמדפיסים הבינו שהכוונה שאין כל סימן לפרשה, אבל באמת הכוונה שהסימן הוא: 'בלי כל' שמספרו צ"ב. כמובן שהסבר זה אינו אלא פרפראת שכן סימן זה אינו שם ולא מלה מן הפרשה והוא אינו מופיע כלל בחומשים ישנים. בכ"י רבים מופיע הסימן "עויה" כמו שהוא ב"ספר החילופים" ובמאירי.

48. סימן זה אינו משל חכמי המסורה. 49. נראה שנשתרבו בסעות מהסימן של פר' צו.
 50. מבין עשרות החומשים וספרי התנ"ך שבדקתי נמצאים סימנים אלה לראשונה במהדורות זו. הסימן "דְּעוֹאֶל" מופיע גם בכ"י רבים ומקורו מחכמי המסורה, אך הסימן "ציות" אינו משלהם, וראה הע' הבאה.

51. מלה זו (בכתוב חסר: צוה) מופיעה פעמים רבות בתורה, אבל לא בפרשת ויקרא. ואולי ניתנה לסימן כתיקון לסימן המוטעה 'צו' שבמהדורות הראשונות.

צו

ספר החילופים — מניין הפסוקים: צ"ז. נגר המניין שם: **עֹבְדֵי־יְהוָה** (בכתיב מלא — עובדיה א, א)⁵².

מאירי — מספר הפסוקים שבה: צ"ז. סימן להם בשם אדם: **עֹבְדֵי־יְהוָה** (מ"א יח, ג).
תנ"ך כ"י פריס 2 — **חלב וחאלית** (ע"פ מלים מן הפרשה: "ויקח את החלב ואת האליה" — ח, כה).
מק"ג וונציה רפ"ח — צ"ץ⁵³. צו (שם הפרשה) סימן.

שמיני

ספר החילופים — מניין הפסוקים: צ"א. נגר המניין שם: **מִי־כָּיָהוּ** (מ"א כב, ח).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: צ"א. סימן להם בשם אדם: **מִי־כָּיָהוּ**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **החית ותבהמת** (ע"פ פסוק מסוף הפרשה: "וזאת תורת הבהמה והעוף וכל נפש החיה" — יא, מו).
מק"ג וונציה רפ"ח — צ"א. **עֹבְדֵי־יְהוָה** (שם אדם — עבדיה א, א) סימן.

תוריע

ספר החילופים — מניין הפסוקים: ס"ז. נגר המניין שם: **בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל** (עזרא י, ל).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: ס"ז. סימן להם בשם אדם: **בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **או בלי** (ע"פ מלים מסוף הפרשה: "או כל כלי עור" — יג, נט).
מק"ג וונציה רפ"ח — ס"ז. **בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל** (שם אדם) סימן.

מצורע

ספר החילופים — מניין הפסוקים: צ'. נגר המניין שם: **יָעֵדוּ**⁵⁴ (דה"ב ט, כט).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: צ'. סימן להם בשם אדם: **יָעֵדוּ**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **בזבת יחית דם** (ע"פ פסוק מן הפרשה: "ואשה כי תהיה זבה דם יהיה זובה" — טו, יט).
מק"ג וונציה רפ"ח — צ'. **יָעֵדוּ** (שם אדם בכתיב מלא⁵⁵ — זכריה א, א) סימן.

52. ב"מחברת התיגאן" (הנ"ל בהע' 13): עבדיהו (שם אדם — מ"א יח, ג).

53. צ"ע כי באמת יש צ"ז פסוקים וכמו שהוא בשאר המקורות. וראה ירחון "אור תורה" (הנ"ל בהע' 28) עמ' סג שאולי בעל המסורה הזו מונה את הפסוקים כ"ב וכ"ג בפרק ז' (וידבר ה' אל משה לאמר רבר אל בני ישראל לאמר כל חלב וגו') כפסוק אחד, שהרי "וידבר" זה שונה מכל "וידבר" שבתורה שאין כאן לא פתוחה ולא סתומה. ואולם הרישום של הסכום הכללי בחומש ויקרא כפי שנרשם בסוף החומש מתאים רק אם מספר הפסוקים ב"צו" הוא צ"ז.

54. ע"פ הקרי. הכתיב הוא: יעדי.

55. ואולי הוא שיבוש מיעדו, כמו שנרשם ב"ספר החילופים" ובמאירי.

אחרי מות

ספר החילופים — מניין הפסוקים: פ'. נגד המניין שם: ע"ד (זכריה א, א).

מאירי — מספר הפסוקים שבה: פ'. סימן להם בשם אדם: ע"ד.

תנ"ך כ"י פריס 2 — **כי כל** (מלים מסוף הפרשה: "כי כל אשר יעשה" — יח, כט).

מק"ג וונציה רפ"ח — פ'. **כי כל** (מלים מסוף הפרשה כבכ"י פריס) סימן. ע"ד (שם אדם) סימן.

קדושים

ספר החילופים — מניין הפסוקים: ס"ד. נגד המניין שם: **חחיללח** (שם אדם בתוספת

ה"א הידיעה — בראשית י, כט, וראה שם ב, יא: "את כל ארץ החוילה")⁵⁶.

מאירי — מספר הפסוקים שבה: ס"ד. סימן להם בשם אדם: **ויזאל**⁵⁷ (כפי שהוא מופיע בכתוב בתוספת וא"ו החיבור — דה"א יב, ג).

תנ"ך כ"י פריס 2 — **כל דות**⁵⁸ (מלה מהפרשה בתוספת המלה "כל": "אשר ישכב את אשה דוה" — כ, יח).

מק"ג וונציה רפ"ח — ס"ד. **ונגח** (שם אדם וכפי שהוא מופיע בכתוב בתוספת וא"ו החיבור — דה"א ג, ז) סימן. **מי זהב** (שם אדם — בראשית לו, לט) סימן.

אמור

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קכ"ד. נגד המניין שם: **מעזי** (עזרא י, לד).

מאירי — מספר הפסוקים שבה: קכ"ד. סימן להם בשם אדם: **מעזי**.

תנ"ך כ"י פריס 2 — **לבונה זכה**⁵⁹ (מלים מהפרשה בכתוב מלא: "ונתת על המערכת לבנה זכה" — כר, ז).

מק"ג וונציה רפ"ח — קכ"ד. **אלעוזי**⁶⁰ (שם אדם — דה"א יב, ז) סימן.

חמישה חומשי תורה אמשטרדם תל"א ואילך — קכ"ד. **עוזאל** (שם אדם בכתוב מלא — שמות ו, יח) סימן⁶¹.

בהר

ספר החילופים — מניין הפסוקים: נ"ז. נגד המניין שם: **חטיל** (עזרא ב, נז).

56. נוסחאות אחרות (מובאות בהערות ל"ספר החילופים" הנ"ל בהע' 5): מי זהב (שם אדם — בראשית לו, לט); ויזאל (שם אדם — דה"א יב, ג); ב"מחברת התיגאן" (הנ"ל בהע' 13): גורד, וצ"ע פשרו של סימן זה.

57. ע"פ הקרי. הכתיב: ויואל.

58. לפי זה מספר הפסוקים: ס"ה. וצ"ע.

59. לפי זה מספר הפסוקים: קכ"ה. וצ"ע.

60. מה שלא נתנו לסימן את השם עוזיאל הנפוץ יותר נראה משום שהוא כתוב בתנ"ך בלי וא"ו.

61. נראה שהמרפיסים לא הבינו את משמעות המלה "אלעוזי" ולא ידעו שהוא שם, ותיקנו ל"עוזיאל".

כט רישומי המסורה בסופי פרשות התורה וספרי התנ"ך

מאירי — מספר הפסוקים שבה: נ"ז. סימן להם בשם אדם: **חטיל** או **און** (במדבר טז, א).

תנ"ך כ"י פריס 2 — **לאחוזת** (מלה מהפרשה בכתוב מלא — כה, מה).
מק"ג וונציה רפ"ח — נ"ז. **חטיל** (שם אדם) סימן. **לאחוזת** (מלה מהפרשה בבכ"י פריס) סימן.

בחוקותי

ספר החילופים — מניין הפסוקים: ע"ח. נגד המניין שם: **עזא** (ש"ב ו, ג).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: ע"ח. סימן להם בשם אדם: **עזא**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **גאל יגאל** (מלים מסוף הפרשה: "ואם גאל יגאל איש ממעשרו" — כז, לא).
מק"ג וונציה רפ"ח — ע"ח. עזה (צ"ל: **עזא**⁶², שם אדם) סימן.

ספר

ספר במדבר

במדבר

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קנ"ט. נגד המניין שם: **חלקיתו** (מ"ב יח, יח).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קנ"ט. סימן להם בשם אדם: **חלקיתו**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **על המוט**⁶³ (שתי מלים מסוף הפרשה: "ונתנו על המוט" — ד, י').
מק"ג וונציה רפ"ח — קנ"ט. **חלקיתו** (שם אדם) סימן.

נשא

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קע"ו. נגד המניין שם: **עמוס** (עמוס א, א).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קע"ו. סימן להם בשם אדם: **עמוס**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **עמינדב** (מלה מן הפרשה שהיא גם שם אדם — ז, יב).
מק"ג וונציה רפ"ח — קע"ו. **עמוס** (שם אדם) סימן. **עמינדב** (מלה מן הפרשה שהיא גם שם אדם בבכ"י פריס) סימן.

בהעלותך

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קל"ו. נגד המניין שם: **מתללאל** (בראשית ה, יב).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קל"ו. סימן להם בשם אדם: **מתללאל**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **עניו** (מלה מסוף הפרשה בכתוב מלא: "והאיש משה ענו מאד" — יב, ג).
מק"ג וונציה רפ"ח — קל"ו. **מתללאל** (שם אדם) סימן.

62. וכן תוקן במהדורות מאוחרות.

63. לפי זה מספר הפסוקים: ק"ס, וצ"ע.

שלח

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קי"ט. נגר המניין שם: **פֶּלֶט** (רה"א ב, מז).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קי"ט. סימן להם בשם אדם: **פֶּלֶט**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **חוקה** (מלה מן הפרשה בכתוב מלא: "חקה אחת יהיה לכם" — טו, טו).
מק"ג וונציה רפ"ה — **ק"ט. פֶּלֶט** (שם אדם) סימן.

קרח

ספר החילופים — מניין הפסוקים: צ"ה. נגר המניין שם: **דְּנִיָּאל** (דניאל א, ו).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: צ"ד. סימן להם בשם אדם: **סֶלֶד** (רה"א ב, ל) ⁶⁴.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **פיה** (מלה מן הפרשה: "ופצתה האדמה את פיה" — טז, ל).
מק"ג וונציה רפ"ה — צ"ה. **דְּנִיָּאל** (שם אדם) סימן. ותיבות: אלף תס"ב ⁶⁵.
חמישה חומשי תורה אמשטרדם תל"א ואילך — כנ"ל בהשמטת מניין התיבות.

חוקת

ספר החילופים — מניין הפסוקים: פ"ז. נגר המניין שם: **עָזִי** (עזרא ז, ד).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: פ"ז. סימן להם בשם אדם: **עָזִי**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **למידבא** (מלה מסוף הפרשה בתוספת למ"ד — כא, ל).
מק"ג וונציה רפ"ה — פ"ז. **למידבא** (מלה מן הפרשה כבכ"י פריס) סימן. **יְמוּאֵל** (שם אדם — בראשית מז, י) סימן. **עָזִי** (שם אדם) סימן. ותיבות: אלף תנ"ד ⁶⁶.
חמישה חומשי תורה אמשטרדם תל"א ואילך — כנ"ל בהשמטת מניין התיבות.

בלק

ספר החילופים — מניין הפסוקים: ק"ד. נגר המניין שם: **מְנוּחַ** (שופטים יג, ב).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: ק"ד. סימן להם בשם אדם: **מְנוּחַ**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **מדין** (ע"פ מלה מסוף הפרשה: "את המדינית" — כה, ו).
מק"ג וונציה רפ"ה — ק"ד. **מְנוּחַ** (שם אדם) סימן. ותיבות: אלף ת"נ ⁶⁷.
חמישה חומשי תורה אמשטרדם תל"א ואילך — כנ"ל בהשמטת מניין התיבות.

פינחס

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קס"ח. נגר המניין שם: **פֶּסְלָחִים** (בראשית י, יד).

⁶⁴. בסוגריים נוסף: בס' דפוס מוגה: צ"ה ויהיב סימנא דניאל, וכן הוא מניין הפסוקים צ"ה, וצ"ע. ובסוף הספר כתב סכום כל הפסוקים אלף ורפ"ח וזה מוכיח שפסוקים של סדר קרח הם צ"ה.

⁶⁵. לפנינו מספר המלים: אלף ת"ט.

⁶⁶. לפנינו מספר המלים: אלף רמ"ה.

⁶⁷. לפנינו מספר המלים: אלף תנ"ד.

רישומי המסורה בסופי פרשות התורה וספרי התנ"ך לא

מאירי — מספר הפסוקים שבה: קס"ח. סימן להם בשם אדם: **לחלק** (כפי שרוא מופיע בכתוב (בפרשתנו) בתוספת למ"ד — כו, ל).

תנ"ך כ"י פריס 2 — **לִיְחָצְאֵל**⁶⁸ (מלה מן הפרשה שהיא גם שם וכפי שהוא מופיע בכתוב בתוספת למ"ד — כו, מח).

מק"ג וונציה רפ"ה — קס"ח. **לחלק** (מלה מן הפרשה) סימן. **וְאֵלֶּיפֶלְתוֹ**⁶⁹ (שם אדם וכפי שהוא מופיע בכתוב בתוספת וא"ו — דה"א טו, יח) סימן.

מטות

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קי"ב. נגר המניין שם: **עִיבָל** (בראשית לו, כג).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קי"ב. סימן להם בשם אדם: **בְּקִי** (במדבר לד, כב).
תנ"ך כ"י פריס 2 — **גלעד** (מלה מסוף הפרשה — לב, לט).
מק"ג וונציה רפ"ה — קי"ב. **בְּקִי** (שם אדם) סימן. **יִקְבֹּ**⁷⁰ סימן. **עִיבָל** (שם אדם) סימן.

מסעי

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קל"ב. נגר המניין שם: **בִּלְק** (במדבר כב, ב).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קל"ב. סימן להם בשם אדם: **בִּלְק**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **מחלת חולה** (מלה מסוף הפרשה — לו, יא, בתוספת המלה "חולה" כ"לשון נופל על לשון").
מק"ג וונציה רפ"ה — קל"ב. **מחלת חולה** (שם אשה מסוף הפרשה בתוספת המלה "חולה" כבכ"י פריס) סימן.

1234567

ספר דברים

דברים

ספר החילופים — מניין הפסוקים: ק"ה. נגר המניין שם: **מִלְפֶּיחַ** (ירמיה כא, א).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: ק"ה. סימן להם בשם אדם: **מִלְפֶּיחַ**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **תאמואבים** (מלה מן הפרשה בהשמטת וא"ו החיבור ובתוספת כמה אותיות אל"ף: "והמואבים היושבים בער" — ב, כט).
מק"ג וונציה רפ"ה — ק"ה. **מִלְפֶּיחַ** (שם אדם) סימן.

ואתחנן

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קי"ט⁷¹. נגר המניין שם: **פֶּלֶט** (דה"א ב, מז).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קי"ט. סימן להם בשם אדם: **פֶּלֶט**.
68. לפי זה מספר הפסוקים: קס"ט. וצ"ע.
69. בהרבה דפוסים נשתבש לשתי מלים: ואל"י פלה"ו.
70. סימן זה אינו שם ולא מלה מן הפרשה, וצ"ע פשרו. וראה לעיל פר' וישב.
71. כ"ה לפי הסעם העליון שכל דיברה ב"עשרת הדיברות" הוא פסוק בפני עצמו ולפי השיטות שגם שני

תנ"ך כ"י פריס 2 — חבל לבבין (ע"פ מלים מן הפרשה: "בכל לבבך" — ו, ה).
מק"ג וונציה רפ"ח — קי"ח⁷². גזיאל (שם אדם — שמות ו, יח) סימן. ותיבות: אלף
 תת"ע⁷³.
חמישה חומשי תורה אמשטרדם תל"א ואילך — כנ"ל בהשמטת מניין התיבות.

עקב

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קי"א. נגד המניין שם: **יעלא** (נחמיה ז, נח)⁷⁴.
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קי"א. סימן להם בשם אדם: **דעואל** (במדבר א, יד) או:
יעלא.

תנ"ך כ"י פריס 2 — וחגים האלה (שתי מלים מסוף הפרשה בתוספת וא"ו: "והוריש
 ה' את כל הגוים האלה" — יא, כג).
מק"ג וונציה רפ"ח — קי"א. **איכ⁷⁵ סימן.** **יעלא** (שם אדם) סימן. ותיבות: אלף
 תשמ"ז.

חמישה חומשי תורה אמשטרדם תל"א ואילך — כנ"ל בהשמטת מניין התיבות.

ראה

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קכ"ז. נגד המניין שם: **מכנך בי** (עזרא י, מ)⁷⁶.
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קכ"ז. סימן להם בשם אדם: **פלאת** (נחמיה ח, ז).
תנ"ך כ"י פריס 2 — אביב הוציא⁷⁷ (ע"פ מלים קרובות לסוף הפרשה: "כי בחודש
 האביב הוציאך ה' אלהיך ממצרים לילה" — טז, א).
מק"ג וונציה רפ"ח — קכ"ז. **פלאת** (שם אדם) סימן.

הדיברות הראשונים הם שני פסוקים נפרדים ולא כפי החלוקה המקובלת לפי הטעם העליון (כמו
 שכתב ר' חולף היירנהיים בתומשיו "מאר עיניים" רעין הסופר" ו"מורע לבינה" רעדלהיים תקע"ח
 סוף ספר שמות לגבי פר' יתרו וראה גם בספר "כתר ארם צובה והנוסח המקובל של המקרא" (הנ"ל
 בהע' 28) עמ' 60, או שהפסוק "לא תחמוד" שמחולק לשתי פרשות נחשב כשני פסוקים (ראה חומש
 "העמק דבר" בסוף פר' יתרו) וא"כ ב"עשרת הדיברות" עשרה פסוקים. לפי הטעם התחתון יש
 ב"עשרת הדיברות" 12 פסוקים (כפי שיוצא מרישומי המסורה בסיכום הכללי לספר דברים, ראה
 להלן הע' 116) וסכום פסוקי הפרשה: קכ"א, או 13 (כפי שהוא לפי החלוקה המקובלת של הפסוקים
 בחומש עצמו) וסכום פסוקי הפרשה: קכ"ב.

72. ראה הע' הקודמת, וכן צ"ל שהרישום שלפנינו הוא לפי הטעם העליון, אלא שהוא לפי החלוקה
 המקובלת ששני הדיברות הראשונים הם פסוק אחד (ויש ב"עשרת הדיברות" רק תשעה פסוקים),
 ובשונה משני הדיברות הראשונים בפר' יתרו שנמנים במהדרה זו כשני פסוקים (ראה ספר "הכתב
 והקבלה" סוף ספר דברים ובירחון "אור תורה" (הנ"ל בהע' 28) עמ' סד). והשווה לעיל פר' יתרו.

73. לפנינו מספר המלים: אלף תתמ"ט.

74. ב"מחברת התיגאן" (הנ"ל בהע' 13): דעואל.

75. סימן זה אינו שם ולא מלה מן הפרשה.

76. ב"מחברת התיגאן" (הנ"ל בהע' 13): פלאיה.

77. לפי זה מספר הפסוקים: קכ"ז. וצ"ע.

שופטים

ספר החילופים — מניין הפסוקים: צ"ז. נגד המניין שם: **סלוא** (במדבר כה, יד)⁷⁸.
מאירי — מספר הפסוקים שבה: צ"ז. סימן להם בשם אדם: **סלוא**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **כי כל התוא** (צירוף מלים מסוף הפרשה: "כי במ בחר ה', וכל זקני העיר ההוא" — כא ה-ו).
מק"ג וונציה רפ"ח — צ"ז. **סלוא** (שם אדם) סימן.

כי תצא

ספר החילופים — מניין הפסוקים: ק"י. נגד המניין שם: **עלי** (ש"א א, ג).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: ק"י. סימן להם בשם אדם: **עלי**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — חסר.
מק"ג וונציה רפ"ח — ק"י. **עלי** (שם אדם) סימן.

כי תבוא

ספר החילופים — מניין הפסוקים: קכ"ב. נגד המניין שם: **מכבני** (דה"א יב, יג).
מאירי — מספר הפסוקים שבה: קכ"ב. סימן להם בשם אדם: **מכבני**.
תנ"ך כ"י פריס 2 — **לעבדיו** (ע"פ מלה מסוף הפרשה: "לעבדים ולשפחות" — כח, סח. או: "ולכל עבדיו ולכל ארצו" — כט, א).
מק"ג וונציה רפ"ח — קכ"ב. **לעבדיו** (ע"פ מלה מסוף הפרשה כבכ"י פריס) סימן.

נצבים

ספר החילופים — אין⁷⁹.

מאירי — "הכל סדר אחר אע"פ שנחלק לפעמים⁸⁰, ונכתוב שניהם ביחד בע"ה".
תנ"ך כ"י פריס 2 — **לבבו** (ע"פ מלה מסוף הפרשה: "ואם יפנה לבבך" — ל, יז).
מק"ג וונציה רפ"ח — מ'⁸¹. **לבבו** (ע"פ מלה מסוף הפרשה כבכ"י פריס) סימן.

78. ב"מחברת התיגאן" (הנ"ל בהע' 13): עבריהו (שם אדם — מ"א ית, ג).

79. פסוקיו נמנים ביחד עם "וילך".

80. השווה "קריית ספר" למאירי ח"א מאמר חמישי ח"א עמ' פג, וכן משמע בסידור רס"ג עמ' שסג וברמב"ם ברשימת ההפטרות ב"סדר תפילות כל השנה" בסוף ספר "אהבה" ובספר החינוך ריש פר' נצבים. וראה עוד על זה בספר "האורה" עמ' 79 ובעמ' 80 הע' ג ובספר "דבש לפי" להחיד"א מערכת פ אות ג ובהערות ל"פסיקתא זוטר"א ריש פר' וילך (עמ' נב) ולמדרש תנחומא (בובר) ריש פרשת האוינו (עמ' 50).

81. ראה בסמוך שבמהדורה זו נרשם בסוף פר' "וילך" הסכום הכולל של שתי הפרשות ולהלן ברישום לסוף ספר דברים נרשם שבספר זה עשר פרשות (כנ"ל ש"נצבים" ו"וילך" הם פרשה אחת). לאור זה לא היה מקום לרשום כאן את הסכום של פר' "נצבים" בנפרד. ומכאן ראייה להנחתנו בראש המאמר שהמהדיר של ה"מקראות גדולות" העתיק את רישומי מכמה כ"י, ולכן כשהגיע לפר' נצבים ולא מצא

וילך

ספר החילופים — מניין הפסוקים: ע'82. נגד המניין שם: אֲדָנִיָּה (ש"ב ג, ד).

מאירי — מספר הפסוקים שבה: ע'82. סימן להם בשם אדם: אֲדָנִיָּה.

תנ"ך כ"י פריס 2 — חסר.

מק"ג וונציה רפ"ח — ע'83. אֲדָנִיָּה (שם אדם) סימן.

האזינו

ספר החילופים — מניין הפסוקים: נ"ב. נגד המניין שם: פֶּלֶב (במדבר יג, ו).

מאירי — מספר הפסוקים שבה: נ"ב. סימן להם בשם אדם: פֶּלֶב.

תנ"ך כ"י פריס 2 — חסר.

מק"ג וונציה רפ"ח — חסר.

חמישה חומשי תורה אמשטרדם תל"א84 ואילך — פֶּלֶב (שם אדם) סימן.

וזאת הברכה

ספר החילופים — מניין הפסוקים: מ"א. נגד המניין שם: גְּאוּאֵל (במדבר יג, טו).

מאירי — מספר הפסוקים שבה: מ"א. סימן להם בשם אדם: גְּאוּאֵל.

תנ"ך כ"י פריס 2 — חסר.

מק"ג וונציה רפ"ח — מ"א. גְּאוּאֵל (שם אדם) סימן. אלי85 סימן.

ב. חומשי התורה

כמו בפרשות גם בסוף כל חומש נרשם ברוב המהדורות הנפוצות מספר הפסוקים ולצידו סימן. ואולם הסימנים הללו אינם לא שם אדם ואף לא מלה מסויימת מאותו חומש86, אלא צירוף אותיות בצורה המצומצמת ביותר87 שערך הכולל כמספר הפסוקים

סימן בכ"י שממנו העתיק את הסימנים שאופיים הוא "שם אדם" ומצא סימן בכ"י השני שממנו העתיק את הסימנים שאופיים הוא מלה מן הפרשה העתיקו בלא ששם לב שכ"י זה מחשיבן כשתי פרשות וכתה"י השני מחשיבן כפרשה אחת.

82. מניין זה כולל את פסוקי "נצבים" כנ"ל ש"נצבים" ו"וילך" נחשבים כפרשה אחת.

83. גם במהדורה זו נרשם בסוף פר' "וילך" מניין שכולל גם את פסוקי "נצבים" אף שפסוקי "נצבים" נמנו בה בנפרד. ראה לעיל הע' 81.

84. מבין עשרות החומשים וספרי התנ"ך שבדקתי נמצא סימן זה לראשונה במהדורה זו. מקורו מחכמי המסורה.

85. סימן זה אינו שם ולא מלה מן הפרשה.

86. הסיבה לכך נעוצה כנראה בשאיפתם של בעלי המסורה לצמצם את הסימנים עד למינימום, ומספרם הרב של הפסוקים בכל חומש הקשה למצוא מלה אחת שערכה יהיה כמספר זה.

87. את אחת בלבד ליחידות (לדוגמה: 9 ירשם רק כאות ס' ולא: או: ר"ה וכדומה), וכן לעשרות וכן למאות (900 ירשם רק כאות פ' ולא: תת"ק), וכן לאלפים (1000 ירשם כאות א' ולא: תת"ר), ראה להל' הע' 96.

באותו חומש, יש והצירוף יצר מלה בעלת משמעות⁸⁸, ויש שלא⁸⁹. גם הסימנים הללו הם כפי שנדפסו בפעם הראשונה (במהדורת ה"מקראות גדולות" של וונציה רפ"ה), וגם הם מקורם ברשימות חכמי המסורה כפי שנראה מכתבי יד.

בנוסף, נרשם במהדורות הנפוצות ציון מחצית הספר, וכן נרשמו בהם מספרי הפרשות, הסדרים⁹⁰, הפרקים והפרשיות הפתוחות והסתומות שבכל ספר ולצידם סימן, אך שלא כסימנים למספרי הפסוקים הסימנים האלה הם מלים מתוך חלקי פסוקים מן התנ"ך. ציון מקום מחצית הספר וכן מספרי הפרשות והסדרים מופיעים גם במהדורת ה"מקראות גדולות" הנ"ל, אך יתר הרישומים לא.

כידוע, ה"פרקים" הם החלוקה של ספרי התנ"ך לקטעים שנעשתה על ידי נוצרים בראשית האלף השישי, ולא היתה בשימוש אצל חכמי המסורה⁹¹, וכמובן שאין לייחס להם את רישום מספרי הפרקים וסימניהם. רבי וולף היידנהיים כבר צווח על שילוב מספרי הפרקים וסימניהם בתוך רישומי המסורה. וכך הוא כותב בהערותו לרישום המסורה בסוף חומש בראשית⁹²: "כבר כתב המדקדק ר' אליה הלוי בהקדמת ספרו 'הבחור' כי חלוקת הקאפיטולי הנמצאת היום במקראות הדפוס והנרצה כאן במלת 'ופרקיו' איננה מקובלת אצלנו מבעלי המסורה, אבל היא מהמצאת המעתיק הראשון אשר העתיק התנ"ך מלשון עברי אל לשון רומי, וראה מן הצורך לחלק הספרים לפיסקא פיסקא, וחילקם לפי סברתו וקראם בשם: קאפיטולא. וכאשר בא החכם ר' יצחק נתן בשנת קצ"ח לחבר ספרו הנכבד 'מאיר נתיב' הוכרח להשתמש בחלוקת הקאפיטולי לפי שחלוקת בעלי המסורה נתעלמה ממנו. וכאשר נגלתה מלאכת הדפוס והתחילו להרפס ספרי קודש אחזו גם הם בחלוקה הנזכרת, והתנצל בזה המגיה החכם ר' יעקב בן חיים בהקדמתו ל'מקראות גדולות' דפוס ראשון של וונציה, באומרו: 'ואילולי ספר אחד וכו' ואילו הייתי מוצא חלוקת הפרשיות שחילקו בעלי המסורה הייתי יותר חפץ להשתמש ממנה מזולתה, ואח"כ הגיעה לידי לאחר שכבר כמעט השלמתי אמרתי להרפיסה גם היא לבל תשתכח ותאבד מישראל', וזהו הנרצה באומרו: 'וסדריו'. לכן מה שאמר כאן 'ופרקיו' שהרצון בו על מספר

88. נטף (לחומש ויקרא), הנץ (לחומש דברים).

89. אך לד (לחומש בראשית), ארט (לחומש שמות), ארפח (לחומש במדבר).

90. חלוקה קדומה של ספרי התנ"ך (כעין החלוקה המקובלת לפרשות, אך לקטעים קצרים יותר). בכתבי יד של התנ"ך מצויות מספר מערכות של "סדרים". אחת מהן (שהיא לרברי המהדיר החלוקה של אנשי המסורה) נדפסה במהדורת ה"מקראות גדולות" של וונציה רפ"ה, ולאחרונה סומנה בתנ"ך קורן, ואליה מכון המיספור שצויין ברישומי המסורה בסוף כל ספר מספרי התנ"ך הנדפסים. ראה ספר "מסורת התורה והנביאים" (הנ"ל בהע' 7) עמ' 39-45; "המקרא והמסורה" (מאת הרב ראובן מרגליות, מוסד הרב קוק, ירושלים, תשכ"ד) עמ' לו-מ; יששכר יואל, "כתר" משנת ה' אלפים לבה"ע, קרית ספר כרך ל"ח עמ' 126-132, ולהלן הע' 94 והע' 98.

91. ראה ספר "מסורת התורה והנביאים" (הנ"ל בהע' 7) עמ' 45 ואילך; שמואל הכהן וינגרטן, חלוקת התורה לפרקים, סיני כרך מב עמ' רפא-רצג.

92. בתומשיו "מאור עיניים" ו"עין הסופר" ו"מורע לכינה" רעולהיים תקע"ח.

הקאפיטולי אינגו בשום רפוס קרמון גם לא במקראות כ"י כי החלוקה הזאת בלתי מקובלת אצלנו, ולא יפה עשו המדפיסים האחרונים להכניס חולין בקודש".
ואמנם, מבריקת רפוסים ישנים של החומש עולה כי הרישום של מספרי הפרקים והסימן להם הופיעו לראשונה רק בשנת תי"ט — זמן רב לאחר תקופת חכמי המסורה — בתנ"ך שנרפס באמשטרדם, וממנו הועתק לרוב מהדורות התנ"ך כאילו הם דברי המסורה. מבריקה זו מתברר שגם יתר הרישומים הנוספים על הרישומים שבמהדורות וונציה רפ"ה מקורם במהדורה זו⁹³.

בסוף התורה בחומשים הנרפסים נרשם סיכום כללי של מספרי הפרשות, הפסוקים, הפרשיות, המלים והאותיות וסימנים להם. הרישום הזה מורכב מרישומים שונים. במהדורות ה"מקראות גדולות" וונציה רפ"ה נרשם רק מספר הפסוקים, וכך בהרבה מהדורות אחריה. בתנ"ך אמשטרדם תי"ט נרשם מניין הפרשיות הפתוחות והסתומות. בתנ"ך פרנקפורט תל"ז נרשם כל הנ"ל ונוספו סימנים למספרי הפסוקים והפרשיות, וכן נוסף ציון מקום מחצית התורה בפסוקים. בחמישה חומשי תורה וונציה תס"ב נרשם מניין הפרשות, הפסוקים, הפרשיות הפתוחות והסתומות, המלים והאותיות ללא סימנים. במהדורת וונציה תפ"ח שולב כל הנ"ל ונוספו סימנים למספרי המלים והאותיות, ומשם הועתק לרוב המהדורות.

ברשימה דלהלן יובאו הרישומים כפי שהובאו בכמה מקורות עיקריים.

חומש בראשית

ספר החילופים — הספר הזה שתיים עשרה פרשות, חמישה וארבעים סדר⁹⁴, אלף וחמש מאות וארבעה ושלשים פסוקים⁹⁵. סימן: א'ך לד⁹⁶.

93. בחומשים שמות-דברים אין במהדורות וונציה בכלל סימנים לפרשות ולסדרים, ובחומש בראשית יש סימנים אך הם שונים מהנר.

94. ראה לעיל הע' 90 אודות הסדרים. החלוקה לפי "ספר החילופים" שונה מן החלוקה שב"מקראות גדולות", ועל פיה סומנו הסדרים בתנ"ך מהדורת "מוסר הרב קוק".

95. גם זה (כמו הסיכום לפר' וישלח) הוא לפי הטעם התחתון (ראה לעיל הע' 28), שאילו לפי הטעם העליון יש בבראשית 1533 פסוקים. ראה מה שצויין בהע' הנ"ל.

96. כ - 500 כשיטת הערוך ערך 'אטבח' ורש"י סוכה נב, ב שהאותיות הסופיות (מנצפ"ך) נערכות כמאות אחרי האות ת (ך - 500; ס - 600; ן - 700; ף - 800; ץ - 900). א' - 1000. ראה ספר "מסורת המסורת" לר' אליהו בחור, הקדמה שלישית (מהדור' זולצבאך תקל"א יב, א): 'זהנה אף זה צריך להודיעך איך א' מורה על 1000 ואיך ץ מורה על 900. דע כי בעלי הקבלה ובעלי המסורת הכניסו ה' אותיות הכפולות במניין האותיות והיו האותיות כולן 27 במספר, ובאופן זה יעלה מספר האותיות לחשבון ה-1000, כי ה' היא 400 ו-ך היא 500 וכו'. ולמניין 1000 חוזר הדין לראש האלפא ביתא, וכותבין 'אלף' במלואה, ויש מי שאומר לכך נקראת אלף, וכאשר יצטרף עמה מניין אחר כותבין רק